

Aan de slag met LOB in de overstap van mbo naar hbo!

Visie en handvatten voor het vormgeven van
Loopbaanontwikkeling en -begeleiding (LOB) in de
doorstroom mbo-hbo regio Rijnmond

Colofon

- Auteurs: Werkgroep LOB mbo-hbo:
Mbo:
Grafisch Lyceum: David de Goede, hoofddocent, goede@glr.nl
Zadkine: Corry de Vries, beleidsadviseur, c.devries@zadkine.nl
Albeda College: Ineke Speijer, onderwijsleider trajectbureau, i.speyer@albeda.nl
- Hbo:
Hogeschool Inholland: Jeany van Beelen, beleidsadviseur in- en doorstroom, jeany.vanbeelen@inholland.nl
Hogeschool Rotterdam: Carla Spek, adviseur aansluiting vo/mbo-HR, c.a.spek@hr.nl
Hogeschool Rotterdam: Ellis Wertenbroek, adviseur aansluiting vo/mbo-HR, e.j.m.wertenbroek@hr.nl
- Illustratie
voorkant: Marco Zielhuis (Grafisch Lyceum)
- Redacteur: Frank Molenaar (Hogeschool Rotterdam)

Voorwoord

In 2016 is in de regio Rijnmond het *Servicedocument Keuzedeel Voorbereiding hbo* gerealiseerd. In aansluiting daarop was er behoefte om ook een gezamenlijke visie op de Loopbaanontwikkeling in de overstap van mbo naar hbo te formuleren, aangevuld met praktische handvatten om de oriëntatie en voorbereiding op het hbo vorm te geven. In 2017 zijn wij hiermee gestart. Bij de totstandkoming van de publicatie van het *Servicedocument Keuzedeel Voorbereiding hbo* (Arnoldy e.a., 2016) bleek al de kracht van regionale samenwerking mbo-hbo. Door uit te gaan van bestaande netwerken met partijen die betrokken zijn bij de aansluiting mbo-hbo, lijkt het succes van implementatie groter. Dit hadden wij ook voor ogen met deze werkgroep. Deze handreiking hebben wij vanuit het Rotterdams Aansluitingsoverleg (RAO) mbo-hbo geschreven met medewerkers die zich vanuit hun professie met LOB en/of aansluiting mbo-hbo bezighouden.

Met veel plezier hebben wij gewerkt aan deze publicatie.

Werkgroep LOB mbo-hbo:

Carla Spek, Corry de Vries, David de Goede, Ellis Wertenbroek, Ineke Speijer en Jeany van Beelen

Rotterdam, april 2018

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Aanleiding	7
2.1 Maatschappelijke en politieke ontwikkelingen	7
2.2 Samenwerking in de regio Rijnmond	7
2.3 Gezamenlijke verantwoordelijkheid in LOB mbo-hbo	8
3. Visie op LOB	9
3.1 Wat is LOB?	9
3.2 LOB in breder perspectief	9
3.3 Het studiekeuzeproces	10
3.4 Krachtige leeromgeving	11
3.5 Invoering en verankering	12
3.6 Doorlopende leerlijn LOB vmbo-mbo-hbo.....	13
3.6.1 Intake mbo	13
3.6.2 LOB in mbo	14
3.6.3 Doorstroomgerichte keuzedelen voorbereiding hbo	14
3.6.4 Voorlichtingsactiviteiten mbo-hbo	15
3.6.5 Aanmelding hbo en studiekeuzecheck (SKC)	15
3.6.6 LOB-cv	15
3.6.7 Studieloopbaanbegeleiding hbo	16
3.7 De 10 uitgangspunten LOB mbo-hbo	17
Bronvermelding	19
Bijlage 1: Omschrijving van de uitstroomprofielen LOB	21
Bijlage 2: Voorbeelden van LOB-activiteiten mbo-hbo	24
Voorbeelden van LOB-activiteiten in het mbo.....	24
Voorbeelden van LOB-activiteiten in het hbo.....	26
Voorbeelden van overige LOB-activiteiten in het mbo en hbo	28

1. Inleiding

Deze handreiking, die een visie en overzicht van LOB-activiteiten mbo-hbo bevat, biedt mbo- en hbo-opleidingen handvatten om invulling te geven aan Loopbaanontwikkeling en -begeleiding (LOB). Het uitgangspunt van de betrokken instellingen uit de regio Rijnmond is dat er aandacht is voor de aansluiting mbo-hbo.

Deze publicatie focust zich op LOB in de overstap van middelbaar beroepsonderwijs (mbo) naar hoger beroepsonderwijs (hbo) en maakt onderdeel uit van een visie op LOB. Mbo-studenten worden binnen het keuzeprocess immers niet alleen goed voorbereid op eventuele doorstroom naar het hbo, maar ook naar werk en zelfstandig ondernemerschap of doorstroom naar een ander niveau of leerweg.

In de overgang van de beroepskolom speelt aansluiting van LOB in het mbo op vervolgens studieloopbaanbegeleiding (SLB)¹ in het hbo een belangrijke rol. Een goede, aansluitende loopbaanbegeleiding kan een bijdrage leveren aan de verbetering van het studiesucces van de mbo-student in het hbo. De begeleiding is erop gericht de zelfkennis van de studenten te ontwikkelen en hen te helpen zich voor te bereiden op keuzes voor hun toekomstige studie of werk. Het ontwikkelen van loopbaancompetenties is hierbij het uitgangspunt.

Tijdens de opleiding in het mbo is de mbo-instelling primair verantwoordelijk voor het inzichtelijk maken van de arbeidsmarkt en vervolgopleiding voor de student, maar hierin heeft ook het hbo een belangrijke taak. Het moet zorgen dat een optimaal studiekeuzeprocess mogelijk is door kwalitatief goede en eerlijke voorlichting en het aanbieden van passende studiekeuzeactiviteiten. Het huidige aanbod (van de opleidingen) in het hbo kan tegen dit licht worden gehouden. Met een doorlopende loopbaanbegeleiding als uitgangspunt, is er in het hbo gerichte aandacht voor aansluiting op het toeleverend onderwijs, waarbij de uitkomst van de studiekeuzecheck de verbindende factor is. Voor een goede aansluiting mbo-hbo is een samenhangende, geïntegreerde mbo-hbo-studieloopbaanbegeleiding en kennis van (belangrijke ontwikkelingen in) het mbo noodzakelijk (Van Asselt, 2017). Deze publicatie kan daar een rol in spelen.

---

¹ Binnen het hbo worden diverse termen voor de studieloopbaanbegeleider gebruikt: mentor, studieloopbaanbegeleider, studieloopbaancoach en docent professionele identiteit. We hanteren vanaf nu de termen studieloopbaanbegeleider (SLB'er) en studieloopbaanbegeleiding. Dit geldt ook voor het mbo, daar worden termen gevonden als: mentor, docent, coach en SLB'er. Voor de eenduidigheid hanteren we vanaf nu de termen studieloopbaanbegeleider (SLB'er) en LOB of Loopbaanontwikkeling en -begeleiding voor de begeleiding die te maken heeft met loopbaankeuzes en -ontwikkeling.

Deze publicatie is specifiek bedoeld voor personen die zich met de doorstroom mbo-hbo bezighouden. Bij het mbo gaat het om degenen die binnen de mbo-domeinen verantwoordelijk zijn voor de invulling van LOB (en het Keuzedeel Voorbereiding hbo), binnen het hbo om contactpersonen die betrokken zijn bij de studievoorlichting, studiekeuzecheck en/of studieloopbaanbegeleiding. Met hun activiteiten sluiten zij aan op het toeleverend onderwijs; kennis over wat er aan LOB is gedaan, is daarbij van groot belang.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van deze handreiking wordt de aanleiding beschreven die tot deze handreiking heeft geleid en wordt ingegaan op het belang van een regionale, gezamenlijke verantwoordelijkheid bij LOB in de overstap van mbo naar hbo. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de visie op LOB mbo-hbo uiteengezet en de manier waarop deze verankerd kan worden binnen de opleiding. Ook is er aandacht voor de doorlopende leerlijn LOB. We sluiten af met de 10 uitgangspunten voor LOB mbo-hbo. Ter inspiratie voor de te ontwikkelen doorlopende leerlijn LOB zijn uitstroomprofielen toegevoegd en voor de invulling van het LOB-programma voorbeelden van regionale LOB-activiteiten mbo-hbo.

2. Aanleiding

2.1 Maatschappelijke en politieke ontwikkelingen

De samenleving en de arbeidsmarkt in de 21e eeuw veranderen snel. Beroepen verdwijnen en er komen nieuwe bij. Technologische vernieuwingen vragen om steeds andere vaardigheden. Loopbaanontwikkeling² en -begeleiding (LOB) wordt in combinatie met het ontwikkelen van de zogenoemde 21e-eeuwse vaardigheden (ICT-geletterdheid, kritisch denken, probleemoplossend vermogen, communiceren, creativiteit, samenwerken en sociale en culturele vaardigheden) gezien als noodzakelijke voorwaarde om te komen tot duurzame zelfsturing van de loopbaan. Bij LOB staat het ontwikkelen van de vijf loopbaancompetenties van Marinka Kuijpers (2005) centraal: capaciteitenreflectie, motievenreflectie, werkexploratie, loopbaansturing, netwerken (zie hoofdstuk 3).

Om de doorstroom te verbeteren, benadrukt de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) het belang van samenwerking tussen mbo- en hbo-instellingen voor Loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Dat kan door het in gezamenlijkheid ontwikkelen van doorstroomgerichte keuzedelen voorbereiding hbo en een doorlopende LOB-lijn vmbo-mbo-hbo. Aandacht voor LOB kan verkeerde studiekeuzes voorkomen, helpt jongeren loopbaancompetenties te ontwikkelen en hun talenten en passies te ontdekken en kan de toenemende ongelijkheid in onderwijskansen verkleinen.

Daarom is op 1 juli 2017 het Expertisepunt LOB VO-MBO gestart, een initiatief van de VO-raad en MBO Raad met financiering van het ministerie van OCW. Het Expertisepunt LOB opereert sectoroverstijgend en ondersteunt vo- en mbo-scholen bij het verbeteren van de LOB van leerlingen en studenten. Het ontsluit alle informatie over LOB op de website en organiseert zowel landelijk als regionaal kennisdelingsbijeenkomsten. Daarnaast kunnen scholen bij het expertisepunt terecht met vragen over de implementatie van LOB, de kwaliteitsborging, professionalisering en LOB in de overgangen (vo-mbo-hbo).

2.2 Samenwerking in de regio Rijnmond

In de regio Rijnmond is er al jaren een nauwe samenwerking tussen de mbo- en hbo-instellingen. Zo is er vanuit het Rotterdams Aansluitingsoverleg (RAO) mbo-hbo het *Servicedocument keuzedeel Voorbereiding hbo Rijnmond/Drechtsteden* (Arnoldy e.a., 2016) ontwikkeld. Dit geeft opleidingsteams in het mbo concrete handvatten en inspiratie om samen met (verwante) hbo-opleidingen onderwijs te maken van doorstroomgerichte keuzedelen hbo, waarbij aandacht voor LOB van belang is. Daarnaast is vanuit het Regionaal taalplatform mbo-hbo het Carellmodel ontwikkeld, een addendum bij het servicedocument en dat een

---

² De keuze voor *Loopbaanontwikkeling* in plaats van *Loopbaanoriëntatie* wordt in hoofdstuk 3 uitgelegd.

compacte, grafische weergave is voor de invulling van het Keuzedeel Voorbereiding hbo.

Deze handreiking sluit aan op het servicedocument. De regio Drechtsteden was in de werkgroep die deze publicatie heeft voorbereid, niet meer vertegenwoordigd. Het LOB-deel van het Keuzedeel Voorbereiding hbo (KVH) heeft de werkgroep aangegrepen om loopbaanontwikkeling in een breder perspectief te plaatsen en daartoe een regionale visie op LOB mbo-hbo te beschrijven. De Rotterdamse aanpak, waarbij met tal van acties, zowel in het mbo als het hbo, de aansluiting mbo-hbo verbeterd moet worden, zet dit KVH in bij het mbo in het laatste jaar van de opleiding. Met dit document wordt dus bewust op deze aanpak aangesloten.

2.3 Gezamenlijke verantwoordelijkheid in LOB mbo-hbo

Mbo-instellingen en hogescholen hebben samen de verantwoordelijkheid om de overstap van mbo naar hbo goed te laten verlopen. Mbo-studenten weten de hbo-instellingen goed te vinden: van de mbo-4 studenten stroomt 50% direct of indirect door. Ze komen binnen, maar staan vaak snel en met een negatieve ervaring weer buiten: ongeveer 40% switcht of valt het eerste jaar uit. Studenten geven steeds weer aan dat verkeerde studiekeuze en niet uitgekomen verwachtingen belangrijke redenen voor hun uitval en switch zijn. Dat maakt de succesvolle overstap naar het hbo moeilijk.

De mbo- en hbo-instellingen in de regio vinden dat het anders moet en willen met deze publicatie vanuit gezamenlijke verantwoordelijkheid het studiesucces van doorgestroomde mbo'ers in het hbo vergroten. Het is de taak voor het mbo én het hbo dat de student op de juiste plek terechtkomt. Het doel van LOB voor de overstap mbo-hbo is dat de aantrekkelijkheid en succes van een overstap mbo-hbo wordt verbeterd door de student te ondersteunen bij het ontwikkelen van loopbaancompetenties. Hoe bewuster de student een studiekeuze maakt, des te kleiner de kans op uitval is. Studenten die een goed beeld hebben van de gekozen hbo-opleiding zijn succesvoller in het doorlopen van het eerste studiejaar in het hbo. Dit is in het belang van mbo én hbo.

3. Visie op LOB

3.1 Wat is LOB?

LOB in het mbo en vervolgens studieloopbaanbegeleiding (SLB) binnen het hoger beroepsonderwijs is erop gericht om de zelfkennis van de studenten te vergroten en te verbeteren en ze te helpen zich voor te bereiden op keuzes voor hun toekomstige studie of beroepenveld. Loopbaanontwikkeling is gericht op het verwerven van loopbaancompetenties (Kuijpers, 2005), te weten:

- **Capaciteitenreflectie:** wat kan ik?
- **Motievenreflectie:** wat wil ik, wat geeft mij voldoening?
- **Werkexploratie:** hoe vind ik werk dat bij mij past?
- **Loopbaansturing:** hoe bereik ik dat?
- **Netwerken:** wie kan me daarbij helpen?

Loopbaancompetenties zijn van belang in het perspectief van 'Leven Lang Ontwikkelen'. Bij LOB gaat het om activiteiten die studenten helpen loopbaancompetenties te ontwikkelen: te ontdekken wie ze zijn, waar hun talenten en motivatie liggen, hen ondersteunen bij de oriëntatie op een toekomstig beroepenveld en ze helpt de stappen te zetten die nodig zijn voor een passende studie- en beroepskeuze.

Binnen de werkgroep is bewust gekozen voor *Loopbaanontwikkeling* in plaats van *Loopbaanoriëntatie*. 'Oriëntatie' duidt meer op een eenmalige actie, terwijl 'ontwikkeling' meer van een doorlopend proces uitgaat. Het maken van keuzes is, gezien vanuit de identiteitsontwikkeling van jongeren, een continu proces. Door LOB zijn studenten in staat betere keuzes te maken, een plek te vinden en te behouden in de onderwijsketen en in het veranderende arbeids- en beroepenveld. Studenten leren zichzelf beter kennen en ontdekken op welke wijze zij iets kunnen betekenen in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Zij leren om zelfstandig richting te geven aan hun arbeidzame leven en de opleiding. De begeleiding daarbij vindt niet geïsoleerd plaats door een studieloopbaanbegeleider of LOB-docent, maar vindt bij voorkeur geïntegreerd plaats in het gehele onderwijs. Begeleiding bij de ontwikkeling van loopbaancompetenties gebeurt door allen die betrokken zijn bij het onderwijs.

LOB moet aansluiten bij de diversiteit aan studenten binnen het onderwijs en aantrekkelijk zijn voor iedereen. Een uniforme aanpak is niet mogelijk, er wordt van uitgegaan dat er naast groepsbegeleiding ook ruimte is voor maatwerk en individuele begeleiding van de student.

3.2 LOB in breder perspectief

Loopbaanontwikkeling in het mbo is erop gericht om de studenten te leren verantwoorde keuzes te maken voor een succesvolle (school)loopbaan. Tijdens hun opleiding maken zij keuzes voor specialisatie, verbreding of verdieping op

hun vakgebied. Daarnaast oriënteren zij zich op hun loopbaan ná of binnen het mbo:

- **Werk:** ga ik werken?
- **Verder studeren:** ga ik doorleren?
- **Zelfstandig ondernemerschap:** word ik ondernemer?

In deze publicatie gaan we uit van de keuze om door te leren in het hbo. In het mbo krijgt het LOB vorm: studenten krijgen informatie over en begeleiding bij keuzes voor hun verdere loopbaan. Hierbij is aandacht voor zowel het ontwikkelen van het zelfbeeld van de student (naar binnen gericht) als het onderzoeken van de wereld van studie en werk (naar buiten gericht). Voor een goed eindresultaat wordt een actieve houding, veel zelfstandigheid en creativiteit van iedere student verwacht.

3.3 Het studiekeuzeproces

Het keuze- en beslissingsproces voor een opleiding bestaat op grond van Germeijs & Verschuieren (2007) uit zes fasen die een student kan doorlopen. Hierbij onderzoekt de student meestal eerst in de breedte en vervolgens in de diepte, alvorens hij een keuze maakt en tot binding komt. Met exploratie wordt de mate aangeduid waarin een student onderzoekt *'wie ben ik, wat wil ik, wat kan ik'* en alternatieven afweegt. Binding (of commitment) staat voor een keuze in een bepaald levensdomein waar iemand helemaal achter staat (Kunnen, 2013; Slijper, 2017). Hieronder wordt weergegeven wat de verschillende fasen in het keuzeproces zijn.

1. **Bewustwording.** De student is er zich van bewust dat hij een keuze moet maken en daarop actie moet ondernemen: *'Help, ik moet kiezen'*.
2. **Exploratie van zichzelf.** De student staat stil bij de eigen interesses en studie gewoontes: *'Wie ben ik en wat wil ik, wat past bij mij?'*
3. **Exploratie van de omgeving in de breedte.** De student gaat op zoek naar algemene informatie over studies en de arbeidsmarkt: *'Ik zoek een opleiding richting economisch domein'*.
4. **Exploratie van de omgeving in de diepte.** De student verzamelt informatie over een specifieke sector of opleiding: *'Ik ga me verder verdiepen in accountancy'*. Ook netwerken of stages kunnen onderdeel zijn van deze diepte-exploratie.
5. **Keuzenabijheid.** Dit is de beslissingsstatus, studenten kiezen een studierichting. De term keuzenabijheid gaat over de mate waarin men zeker is van zijn keuze. Wanneer een keuze gemaakt is, kan iemand heel zeker zijn van die keuze, of het gevoel hebben dat het nog kan veranderen. *'Dit is wat ik wil'*.
6. **Binding.** Nadat de studiekeuze is gemaakt ontstaat binding (of als het mislukt vervreemding) met de gekozen studie: *'Deze studie past bij mij'*.

Samengevat komen deze verschillende fasen in het keuzeproses neer op het ontwikkelen van motivatie, exploreren, beslissen en uitvoeren. De stappen hoeven elkaar niet altijd in de hierboven beschreven volgorde op te volgen, ze kunnen ook (deels) cyclisch zijn. Iemand kan in het proces - bijvoorbeeld na exploratie in de diepte - keuzes heroverwegen. De kwaliteit van dit proces is medebepalend voor een betere aanpassing aan de studieomgeving van het hbo, meer tevredenheid en betere studieprestaties van de studenten (Germeijs & Verschueren, 2007; Slijper, 2017).

3.4 Krachtige leeromgeving

Het verwerven van loopbaancompetenties kan het beste in een krachtige (loopbaangerichte) leeromgeving plaatsvinden. Daarin kunnen studenten optimaal hun loopbaancompetenties ontwikkelen en sturing geven aan de eigen loopbaan. Belangrijk is dat activiteiten en begeleiding op elkaar afgestemd zijn en er rekening wordt gehouden met de onderstaande kenmerken (Kuijpers en Meijers, 2006):

- **Student maakt kennis met praktijk.** Een krachtige leeromgeving bestaat uit twee delen: praktijk en theorie. De theorie wordt gebruikt om de praktijkervaringen te toetsen en een plek te geven. Dialoog vormt daarbij de verbindende factor. Het leren wordt voor een belangrijk deel gestuurd door realistische problemen in praktijk of theorie met concrete casussen en een 'echte' probleemeigenaar. Dit maakt de transfer van theorie naar praktijk en omgekeerd mogelijk.
→ *Realiseer praktijkgerichte leeromgevingen, waarin studenten ervaringen op kunnen doen (bijv. (snuffel)stages en praktijkprojecten).*
- **Student kan kiezen.** De leeromgeving biedt de mogelijkheid om keuzes te maken. Voor het ontwikkelen van loopbaancompetenties, maar ook voor het leren om zijn eigen studie- en beroepsloopbaan te vormen, is het van belang dat een student daarin eigen keuzes mag maken. Hij heeft (mede)zeggenschap over het eigen leerproces en heeft echte keuzemogelijkheden: het aanbod in de leeromgeving en de behoeften van de student zijn in balans. Zo kan de student op een interactieve en op integratie gerichte wijze met de leerinhoud omgaan.
→ *Realiseer vraaggerichte leeromgevingen waarin studenten zelf ook keuzes kunnen maken. Zowel voor vakken als binnen vakken, zoals in de keuze van projecten, opdrachten of stages en de rollen binnen deze opdrachten.*
- **Docent voert loopbaandialoog met student.** Een goede loopbaandialoog is een bijzondere en gelijkwaardige gespreksmethode, waarbij de student gestimuleerd wordt zelf te ontdekken waar hij enthousiast van wordt, welke richting hij op wil en wat hij nodig heeft om met succes en plezier een opleiding af te ronden, werk te vinden of verder te studeren. De begeleiding hierbij is gebaseerd op wederzijds vertrouwen, wat betekent dat de docent mét de student praat. De docent

zet de student aan tot reflectie en het bedenken van eigen waardevolle acties om steeds een stap verder te komen. De student reflecteert op zijn persoonlijke ervaringen en gemaakte keuzes. Enerzijds verbindt hij die met eigen kwaliteiten en motieven, anderzijds met waarden en mogelijkheden die voorkomen in leren en stage. Onderstaand figuur verbeeldt dit proces.

➔ *Realiseer een leeromgeving die dialogisch is. De student moet de kans krijgen om zijn ervaringen in het praktijkgestuurde onderwijs van persoonlijke zin en van maatschappelijke betekenis te voorzien. Docenten kunnen een loopbaandialogo voeren, het is een essentieel onderdeel van een loopbaangerichte leeromgeving.*

Figuur 1: Opzet loopbaandialogo (expertisepunt LOB, 2016)

3.5 Invoering en verankering

Vanuit de LOB-visie kan LOB-beleid geformuleerd worden. Dit staat of valt vaak met mensen die zich verantwoordelijk voelen voor de ingezette koers en die ook in staat zijn om die koers uit te voeren in het onderwijs. Het is echter van belang om na te denken over de wijze waarop het beleid structureel wordt in- en uitgevoerd. Wie gaan zich hiervoor inzetten? Waar ligt het eigenaarschap? Hoe worden zij gefaciliteerd door directie of management? Aan wie kunnen ze hun taken eventueel overdragen? Welke fasen van invoering worden onderscheiden? Wordt het een top-downonderneming, een bottom-upbenadering of iets er tussenin? In grote lijnen kunnen we de volgende invoeringsstrategieën onderscheiden in volgorde van decentraal (bottom-up) naar centraal gestuurd (top-down):

- Docenten van een of meer opleidingen spreken onderling af dat zij de kar trekken in hun lespraktijk. Ze maken afspraken over hoe ze aandacht aan LOB van studenten vormgeven en monitoren elkaars resultaten. Op basis van deze ervaringen, bijvoorbeeld na een jaar, kunnen zij collega's adviseren over de meest succesvolle werkwijze. Deze nemen het stokje dan over en presenteren hun ervaringen weer aan andere collega's.
- Een team van LOB-coördinatoren buigt zich over het ontwikkelen van algemene principes voor LOB. Deze principes worden vervolgens aan de praktijk getoetst door docenten van verschillende opleidingen. Door middel van observaties van lessen en coaching van de docenten, wordt informatie verzameld over het succes van de opgestelde principes en over eventuele benodigde aanpassing. Deze procedure wordt vervolgens

uitgebreid naar andere docenten en opleidingen, totdat alle docenten ervaring hebben opgedaan met LOB.

- De directie legt de prioriteiten vast voor het LOB-beleid met het oog op de aansluiting mbo-hbo. Deze kunnen bijvoorbeeld liggen bij het werk van de SLB'ers die lesgeven in niveau 4 van het mbo of de propedeuse van het hbo. Zij moeten aandacht hebben voor de aansluiting met het hbo of de instroom van de studenten. Maar het kan ook zijn dat alle docenten niveau 4 betrokken worden bij de doorlopende LOB-leerlijn om de studenten voor te bereiden op een vervolgstudie in het hbo. De directie delegeert de organisatie van deze professionaliseringsslag aan een team van LOB-coördinatoren en monitort de voortgang.

Het spreekt voor zich dat elk van deze strategieën uitgaat van de inzet van de betrokkenen en hun facilitering. De keuze voor een strategie hangt in sterke mate af van de cultuur, organisatie en omvang van school én de doelen van LOB-beleid. Een centraal gestuurde aanpak ligt bijvoorbeeld voor de hand als de prioriteiten op het organisatiebrede vlak liggen, zoals professionalisering van docenten. Een decentrale aanpak past weer beter bij de doelen die op een lager niveau liggen, bijvoorbeeld verandering van didactiek en pedagogiek in de lespraktijk.

3.6 Doorlopende leerlijn LOB vmbo-mbo-hbo

Een doorlopende leerlijn LOB mbo-hbo loopt van klas 4 vmbo via mbo tot en met de propedeuse in het hbo. Ter illustratie zijn in deze publicatie in bijlage 1 voor LOB op vier niveaus de uitstroomprofielen uitgewerkt: vmbo jaar 4, mbo jaar 2, mbo jaar 3 en hbo-propedeuse (gebaseerd op Leerplankader toptraject, 2017). Voor twee- en vierjarige mbo-opleidingen geldt het mbo-uitstroomprofiel aan het eind van jaar 2 dan wel jaar 4. De uitstroomprofielen dienen ter inspiratie voor de te ontwikkelen doorlopende leerlijn LOB. Ze geven de opleidingen aan wat bereikt kan worden. Hoe ze dit willen bereiken is aan de opleidingen zelf.

Hieronder volgt een beschrijving van de doorlopende leerlijn LOB van vmbo-tl via het mbo tot en met het hbo.

3.6.1 Intake mbo

Sinds de nieuwe beroepsgerichte examenprogramma's in het vmbo in 2016 loopt LOB als een rode draad door de programma's heen. De leerling maakt een start met het ontwikkelen van loopbaancompetenties. Hij wordt hierbij begeleid door zijn (LOB-)mentor, klassendocent, vakdocenten, decaan en ouders.

De leerling maakt zijn eigen loopbaanontwikkeling inzichtelijk voor zichzelf en voor anderen met een 'loopbaandossier'. Hierin neemt hij de activiteiten op die zijn uitgevoerd en hebben bijgedragen tot het ontwikkelen van zijn loopbaancompetenties. In dit loopbaandossier beschrijft hij bij een aantal uitgevoerde activiteiten: de beoogde doelen, resultaten, evaluatie en conclusie én welke vervolgvacatures gepland zijn op basis van de opgedane ervaringen

en de daarbij horende conclusies. Een loopbaandossier maken is verplicht, maar een school mag zelf bepalen hoe het vormgegeven wordt, aan welke eisen het moet voldoen en op welke manier het wordt afgesloten (wel/geen cijfer). Alle activiteiten die gedaan zijn in het kader van LOB, resulteren in een conclusie die weergegeven wordt in het Digitaal Doorstroom Dossier (DDD). Dit DDD is de leidraad van het intakegesprek op het mbo en de start van de LOB in het mbo.

3.6.2 LOB in mbo

Het mbo kent een drievoudige kwalificering en leidt studenten op voor een beroep, een vervolgopleiding en tot burgers die volwaardig deelnemen aan de maatschappij. Daarom geldt voor iedereen die een mbo-4-diploma wil halen naast beroepskwalificatie-eisen ook algemene eisen: Nederlands, rekenen, Engels en loopbaan en burgerschap.

Met Loopbaanontwikkeling en -begeleiding (LOB) leren studenten tijdens diverse activiteiten en onder begeleiding te reflecteren op hun kwaliteiten, mogelijkheden en drijfveren. Dit helpt hen bij het maken van keuzes binnen hun studie en daarna, bijvoorbeeld voor doorstroom naar een vervolgopleiding of voor een bepaald beroep. Ook ontwikkelen ze competenties voor een leven lang leren. Studenten weten dankzij loopbaanontwikkeling en -begeleiding beter waar ze goed in zijn en wat bij hen past. Daardoor hebben zij meer kans op een succesvolle loopbaan. Voor loopbaanontwikkeling geldt een inspanningsverplichting in plaats van een resultaatverplichting.

3.6.3 Doorstroomgerichte keuzedelen voorbereiding hbo

In het (voor)laatste jaar van mbo niveau 4 kan het (generieke) Keuzedeel Voorbereiding hbo aangeboden worden of bijvoorbeeld een meer specifiek doorstroomgericht keuzedeel voorbereiding hbo. Het sectorgerichte keuzedeel onderwijsassistent-Pabo is daar een voorbeeld van.

Met het generieke *Keuzedeel Voorbereiding hbo* bereiden studenten zich beter voor op het hoger beroepsonderwijs met name op gebied van: oriëntatie op het kiezen van een passende hbo-opleiding en de voorbereiding op hbo-competenties. De oriëntatie op hbo-opleidingen en -beroepscontext is aanvullend op de reguliere Loopbaanontwikkeling en -begeleiding in het mbo. Voorafgaand aan het keuzedeel heeft de mbo-student de keuze gemaakt voor het volgen van een hbo-opleiding en aangegeven zich te willen voorbereiden op (de beginperiode van) het propedeusejaar in het hbo.

Keuzedelen voorbereiding hbo moeten een koppeling hebben met de studiekeuzecheck in het hbo en de propedeuse, met het accent op 'de eerste 100 dagen' in de opleiding. Op opleidingsniveau kunnen eventueel maatwerkafspraken gemaakt worden over invulling van het programma. Dit is afhankelijk van de hogeschool, de opleiding en de gevolgde keuzedelen gericht op doorstroom naar het hbo.

3.6.4 Voorlichtingsactiviteiten mbo-hbo

Hbo-instellingen bieden aankomend studenten tijdens het gehele studiekeuzeproces, van de eerste oriëntatie tot en met de studiekeuzecheck, studiekeuzeactiviteiten aan. De student moet hierbij kunnen rekenen op eerlijke en toereikende informatie. Deze informatie wordt gegeven via:

- website
- studiekeuzeactiviteiten voor studenten en/of ouders
- studiekeuzecentrum

Studiekeuzeactiviteiten vinden zowel op de locatie van het mbo als hbo plaats. Tijdens studiekeuzeactiviteiten maken studenten op een realistische manier kennis met de inhoud en de opzet van een hbo-opleiding en krijgen ze eerlijke informatie over het toekomstperspectief van de opleiding. Ze worden in onderlinge samenhang en in samenwerking met mbo en hbo aangeboden.

Bijlage 2 van deze publicatie bevat voorbeelden van LOB-activiteiten in de aansluiting van het mbo naar het hbo.

3.6.5 Aanmelding hbo en studiekeuzecheck (SKC)

Aankomende studenten moeten zich via Studielink vóór 1 mei aanmelden voor een opleiding aan een hogeschool van het jaar waarin ze willen gaan studeren. Bij sommige opleidingen met een beperkt aantal plaatsen (numerus fixus) is de uiterste aanmelddatum 15 januari. In Studielink kan bij de meeste hogescholen worden aangegeven of extra faciliteiten nodig zijn vanwege een functiebeperking.

Deze vroege aanmelding zorgt ervoor dat er tijd is voor een check op de gemaakte studiekeuze, de studiekeuzecheck. Daarnaast kan vastgesteld worden of de student ondersteuning nodig heeft om een goede start te maken, nog voordat de student begint met de opleiding. De check is bedoeld om de kans op studiesucces te verhogen. De inhoud van de studiekeuzecheck verschilt per instelling en opleiding en kan uit verschillende componenten bestaan. Vaak gaat het om een gesprek met de aankomende student, aangevuld met een digitale vragenlijst, assessment, motivatiebrief of het bijwonen van een onderwijsactiviteit. In de studiekeuzecheck kan een student vragen en opdrachten verwachten over competenties, motivatie, leerstijlen, studie, beeld van de beroepscontext en persoonlijke omstandigheden. De studiekeuzecheck leidt tot een studiekeuzeadvies. Mits de student zich aangemeld heeft voor 1 mei, is dit advies bij de meeste opleidingen niet bindend.

3.6.6 LOB-cv

Bij de studiekeuzecheck van de Rotterdamse hbo-opleidingen wordt er steeds vaker van uitgegaan dat studenten over een LOB-cv beschikken. Hierin verwoordt de student zijn motivatie voor de keuze van zijn hbo-opleiding. Het LOB-cv vormt daarmee het sluitstuk van het LOB-programma op het mbo.

Doordat de input gebruikt wordt bij de studiekeuzecheck, is het daarmee ook de start van studieloopbaanbegeleiding in het hbo. Het LOB-cv is hiermee het scharnierpunt tussen LOB op het mbo en loopbaanbegeleiding op het hbo.

Het (gratis) in de Rotterdamse regio ontwikkelde LOB-cv is een handig middel voor aankomende studenten om zich voor te bereiden op de studiekeuzecheck en de start van de studie op het hbo. Door aan het LOB-cv te werken, krijgt een student een goed beeld van zichzelf. In het LOB-cv staan alle vaardigheden, het studiekeuzeproces en de oriëntatieactiviteiten, verwachtingen en beeld van de gekozen studie, motivatie en andere zaken die bij hem passen of die hij belangrijk vindt op een rijtje. Hierdoor kan de aankomende student zich goed presenteren tijdens de studiekeuzecheck bij een Rotterdamse hogeschool. Het is mogelijk om een portfolio dat in het mbo opgebouwd is, te koppelen aan het LOB-cv. Steeds meer Rotterdamse hbo-opleidingen maken bij de studiekeuzecheck en start van de studieloopbaanbegeleiding gebruik van het instrument.

3.6.7 Studieloopbaanbegeleiding hbo

Kenmerkend voor hbo-onderwijs is de aandacht voor de kennisbasis van het beroep, het handelen in de beroepspraktijk en de professionele identiteit van de student. Iedere student wordt begeleid door een studieloopbaanbegeleider, die met de student samen zijn studievoortgang bewaakt. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de student als persoon in de studie en loopbaan. Het werkveld vraagt van studenten dat wanneer zij afstuderen, zij beroepsbeoefenaren zijn met een groot bewustzijn van hun eigen kunnen. Tijdens de hbo-opleiding tot professional gaat het niet alleen om het verwerven van beroepskennis en -vaardigheden, het gaat ook om de persoonlijke ontwikkeling. Binnen een leerlijn loopbaanbegeleiding zijn zowel het ondersteunen van de studievoortgang als de ontwikkeling van professionele identiteit opgenomen. Het uitgangspunt voor een leerlijn loopbaanbegeleiding is:

'Studenten ontwikkelen meer inzicht in wie zij zijn als persoon en leren zich te verhouden tot hun beroep en omgeving. Op basis van ervaringen die zij opdoen in de beroepspraktijk en reflectie daarop, vormen studenten hun professionele identiteit. Dit stuurt het maken van bewuste keuzes in hun leerroute, gericht op de latere loopbaan.'

Studenten hebben voordat ze met hun opleiding beginnen al kwaliteiten en motieven ontwikkeld in hun leven (school, sport, baantjes, etc.). Zij hebben zich georiënteerd op hun opleiding en op het werkveld en hebben veelal een LOB-cv ingevuld en/of portfolio ontwikkeld waarin dit is vastgelegd. Dit alles vormt waardevolle informatie en vormt input voor de studiekeuzecheck. Naar aanleiding van de studiekeuzecheck worden gegevens aangevuld en eventuele afspraken vastgelegd, deze vormen de basis voor het begin van de leerlijn studieloopbaanbegeleiding in het hbo.

Grafisch ziet dit er als volgt uit:

Binnen een leerlijn studieloopbaanbegeleiding is aandacht voor:

- het opdoen van ervaringen (verschillend in beroepsinhouden, -contexten, -rollen, samenwerkingspartners e.d.)
- feedback van verschillende partijen (docenten, medestudenten, collega's etc.)
- het leren van systematisch te reflecteren
- het verwerken van input en bespreken in het gesprek tussen student en loopbaanbegeleider en medestudenten
- eigen betekenis geven aan ervaringen

3.7 De 10 uitgangspunten LOB mbo-hbo

Vanuit de visie op LOB mbo-hbo zijn de volgende 10 uitgangspunten geformuleerd. Om te zorgen dat LOB-beleid méér wordt dan een beleidsdocument kan de LOB-scan van het Expertisepunt LOB ingezet worden ([lob-scan-mbo](#)). Daarmee bepaalt de opleiding of onderwijsinstelling waar deze nu staat, naartoe wil en/of waar nog ruimte is voor verbetering van LOB-beleid. In de scan is onderscheid gemaakt tussen doelen op strategisch, tactisch of praktisch niveau. De doelen op het strategisch niveau richten zich op het schetsen van de grote kaders. Deze taak zal binnen een opleiding of onderwijsinstelling doorgaans worden vervuld door een (college van) bestuur, concernstaf, instituutdirectie of onderwijsmanager. Het uitwerken van deze kaders gebeurt op tactisch niveau door een LOB/SLB-coördinator of onderwijsmanager. Op praktisch niveau wordt hier verder invulling aan gegeven door de (SLB-)docenten.

Strategisch niveau

1. **Er is structureel aandacht voor LOB.** Iedere instelling biedt een omgeving aan waarin elke student kwalitatief hoogwaardig onderwijs volgt en een diploma behaalt. Dit houdt ook in dat iedere instelling zorgt voor een optimaal en duurzaam LOB-programma, waarin doorstroom naar het hbo is gepositioneerd.

2. **LOB is verankerd in de gehele organisatie.** Bij een optimaal studiekeuzeproces horen een LOB-visie en -beleid die binnen elke mbo- en hbo-opleiding geformuleerd en verankerd zijn en uitgevoerd worden. Deze visie is verbonden aan een visie op onderwijs, pedagogisch didactische aanpak, begeleiding en zorg en beroepspraktijkvorming/leren in de praktijk van de instelling.
3. **Doorlopende LOB vindt plaats in de keten.** Een doorlopende LOB vindt plaats in de keten vmbo-mbo-hbo.
4. **Regionale partners werken samen om LOB vorm te geven.** Een goede loopbaanbegeleiding kan alleen tot stand komen in nauwe samenwerking tussen de regionale vmbo-, mbo- en hbo-instellingen.
5. **LOB-beleid wordt gemonitord en geëvalueerd.** Om LOB-beleid te optimaliseren zijn monitoring en evaluatie nodig.

Tactisch niveau

6. **Er is een gedeelde visie op LOB mbo-hbo in het team.** Een gedeelde visie geeft richting aan doelstellingen en werkwijze, waarop het team zich kan baseren. Zicht op het studiesucces van en contact onderhouden met alumni die in het hbo studeren, heeft een meerwaarde.
7. **De visie op LOB wordt vertaald in een plan van aanpak of teamplan en LOB-programma.** Dit geeft duidelijkheid in rollen, taken en verantwoordelijkheden van betrokken functionarissen.
8. **Het aanbieden en uitvoeren van studiekeuzeactiviteiten binnen het LOB-programma vinden plaats in de samenwerking mbo-hbo.** Met het oog op het succes van de studenten is het de gezamenlijke opdracht voor zowel het hbo als mbo in samenwerking en in samenhang goede studiekeuzeactiviteiten aan te bieden.
9. **Instellingen investeren in de professionalisering van SLB'ers op het gebied van LOB.** Het goed begeleiden van studenten in hun persoonlijke ontwikkeling, studiekeuze en beroepsoriëntatie binnen het LOB-programma vraagt om specifieke kennis en vaardigheden. Instellingen investeren in deze professionalisering.

Operationeel niveau

10. **Het LOB-programma wordt uitgevoerd.** Het LOB-programma wordt ten uitvoer gebracht en nabesproken.

Bronvermelding

Publicaties:

- Asselt, van R. (2017). *Mogelijke verklaringen van de dalingen van de studiesuccessen van mbo'ers en havisten na 5 jaar voltijd hbo-studie*.
- Bormans, R., Baijwa, M., Braam, E. van, & Dekker, I. (2015). *Kwaliteit in de klas*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.
- Germeijs, V. & Verschueren, K. (2007a). *De keuze van een studie in het hoger onderwijs: het beslissingsproces, risicofactoren, en de samenhang met de uitvoering van de keuze*. *Caleidoscoop*, 19(2), 2.
- Herweijer, L., & Turkenburg, M. (2016). *Wikken en wegen in het hoger onderwijs*.
- Kuijpers, M (2004). *Breng beweging in je loopbaan*. Amsterdam: Academic Service.
- Kuijpers, M. (2008). *Loopbaandialoog: over leren kiezen (en) leren praten*. M. Kuijpers & F. Meijers (Red.). *Loopbaanleren: onderzoek en praktijk in het onderwijs*, 241-261.
- Kunnen, E.S. (2011). *Studiekeuze en studiekeuzebegeleiding vanuit een ontwikkelingspsychologisch gezichtspunt*. Alphen aan de Rijn: Kluwer.
- Meijers, F., Kuijpers, M., & Bakker, J. (2006). *Over leerloopbanen en loopbaanleren. Loopbaancompetenties in het (v) mbo*.
- Ritzen, H. & Mittendorff, K. (2016). *Bouwstenen voor het succesvol vormgeven van een leerweg VMBO – MBO – HBO*. Enschede: Saxion Kenniscentrum Onderwijsinnovatie.
- Slijper, J. (2017). *En wat kan ik dan later worden?* Groningen: Dept. of Psychology. Doctoral Dissertation.
- Thijs, A., Fisser, P., & Hoeven, M. van der (2014) *21E Eeuwse Vaardigheden in Het Curriculum Van Het Funderend Onderwijs*. Enschede: SLO.
- Servicedocument keuzedeel Voorbereiding hbo: verkrijgbaar via aansluiting@hr.nl

Websites:

- <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/11/30/kamerbrief-over-loopbaanorientatie-en-begeleiding>
- <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/11/30/kamerbrief-over-loopbaanorientatie-en-begeleiding>
- <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/09/28/kamerbrief-over-loopbaanorientatie-en-loopbaanbegeleiding>
- www.studielink.nl
- <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2017/04/12/staat-van-het-onderwijs-2015-2016>
- <https://www.expertisepuntLOB.nl/>
- <https://www.expertisepuntLOB.nl/LOB-scan>

- www.LOB-cv.nl
- <https://www.jobmbo.nl/wp-content/uploads/2017/03/Visiedocument-LOB-09-03-2017.pdf>
- <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/hogeschool/nieuws/blog-ron-bormans/ontmoeting-68--de-cijfers-spreken/>
- www.toptraject.nl
- <http://www.toptraject.nl/wp-content/uploads/2016/02/Leerplankader-2017.pdf>
- <http://www.iso.nl/website/wp-content/uploads/2016/06/STUDIEKEUZECHECKLIST.pdf>
- <https://www.expertisepuntlob.nl/materialen/presentatie-kick-off-lob-en-het-keuzedeel>
- www.duo.nl
- <http://www.handicap-studie.nl>
- <https://www.inholland.nl/studiekeuze/>
- <https://www.inholland.nl/opleidingen/online-inschrijven-hbo/>
- <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/voorlichting/>
- <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/voorlichting/inschrijving/>

Bijlage 1: Omschrijving van de uitstroomprofielen LOB

Voor LOB zijn op vier niveaus de uitstroomprofielen uitgewerkt: vmbo jaar 4, mbo jaar 2, mbo jaar 3 en hbo-propedeuse (gebaseerd op Leerplankader toptraject, 2017). Voor twee- en vierjarige mbo-opleidingen geldt het mbo-uitstroomprofiel aan het eind van jaar 2 dan wel jaar 4. De uitstroomprofielen dienen ter inspiratie voor de te ontwikkelen doorlopende leerlijn LOB. Ze geven de opleidingen aan wat bereikt kan worden. Hoe ze dit willen bereiken is aan de opleidingen zelf.

Uitstroomprofielen LOB				
	Vmbo-TL jaar 4	Mbo jaar 2	Mbo jaar 3	Hbo jaar 1
Ontdek je talent	Leerling kan eigen kwaliteiten benoemen.	Student kan eigen kwaliteiten benoemen.	Student kan eigen kwaliteiten benoemen.	Student kan eigen kwaliteiten benoemen.
		Student kan benoemen in hoeverre deze kwaliteiten aansluiten bij hbo-ambities.	Student kan beargumenteren in hoeverre kwaliteiten aansluiten bij hbo-ambities.	Student kan beargumenteren in hoeverre kwaliteiten aansluiten bij de (inhoud) van de opleiding en toekomstige beroepstaken.
			Student kan eigen kwaliteiten koppelen aan de hbo-opleiding van zijn keuze.	Student kan eigen kwaliteiten koppelen aan keuzemogelijkheden in de hoofdfase.

Uitstroomprofielen LOB				
	Vmbo-TL jaar 4	Mbo jaar 2	Mbo jaar 3	Hbo jaar 1
Ontdek je passie	Leerling kan vertellen of en waarom hij naar het hbo wil.	Student kan vertellen of en waarom hij naar het hbo wil.	Student kan vertellen of en waarom hij naar het hbo wil.	Student kan interesses en ambities benoemen voor gekozen opleiding en beroepstaken.
		Student kan benoemen in hoeverre interesses en ambities aansluiten bij een hbo-sector (onderwijs, sociale studies, gezondheidszorg, economie, bètatechniek, agro en food, kunst)	Student kan beargumenteren in hoeverre interesses en ambities aansluiten bij zijn hbo-ambities.	Student kan beargumenteren in hoeverre interesses en ambities aansluiten bij de (inhoud) van de opleiding en toekomstige beroepstaken.
			Student kan eigen interesses en ambities koppelen aan hbo-opleiding van zijn keuze.	Student kan eigen interesses en ambities koppelen aan keuzemogelijkheden in de hoofdfase.

Uitstroomprofielen LOB				
	Vmbo-TL jaar 4	Mbo jaar 2	Mbo jaar 3	Hbo jaar 1
Ontdek je studie en beroepscontext	Leerling kan vertellen hoe zijn toekomstige mbo-opleiding en beroepscontext er uitziet.	Student kan vertellen hoe zijn toekomstige hbo-opleiding en beroepscontext er uitziet.	Student kan vertellen hoe zijn toekomstige hbo-opleiding en beroepstaken er uitzien.	Student kan de werkzaamheden benoemen met betrekking tot zijn gekozen richting in de hoofdfase.
	Leerling kan enkele daarop aansluitende hbo-opleidingen noemen.	Student kan benoemen welke kennis en vaardigheden in deze hbo-opleiding en beroepscontext belangrijk zijn.	Student kan benoemen welke kennis en vaardigheden in deze hbo-opleiding en beroepstaken belangrijk zijn.	Student kan beargumenteren hoe deze werkzaamheden passen bij zijn talenten en interesses.
			Student kan benoemen welke kennis en vaardigheden in deze beroepstaken passen bij zijn kwaliteiten en interesses.	Student kan deze werkzaamheden koppelen aan de keuze van de hoofdfase.

Uitstroomprofielen LOB				
	Vmbo-TL jaar 4	Mbo jaar 2	Mbo jaar 3	Hbo jaar 1
Wat heb je nodig om je wensen te kunnen realiseren?	Leerling kan benoemen welke mensen uit zijn netwerk hem kunnen helpen bij het verkrijgen van informatie over of ervaringen opdoen met een bepaalde beroepscontext en studies (mbo en hbo).	Student kan benoemen welke mensen uit zijn netwerk hem hebben geholpen bij het verkrijgen van informatie over of ervaringen opdoen met studie/beroepscontext (mbo en hbo).	Student kan benoemen welke mensen uit zijn netwerk hem hebben geholpen bij het verkrijgen van informatie over of ervaringen opdoen over hbo-opleiding/beroepstaken.	Student kan benoemen welke mensen uit zijn opleiding en werkveld hem hebben geholpen bij zijn loopbaanleerproces.
		Student kan zijn eigen netwerk in kaart brengen.	Student kan zijn eigen netwerk in kaart brengen en beoordelen aan welke mensen hij nog behoefte heeft.	Student kan zijn netwerk vergroten.
			Student maakt een professioneel LinkedIn-profiel.	Student kan zijn LinkedIn-profiel professioneel bijhouden.

Uitstroomprofielen LOB				
	Vmbo-TL jaar 4	Mbo jaar 2	Mbo jaar 3	Hbo jaar 1
Hoe ga ik het aanpakken?	Leerling kan vragen voor zichzelf formuleren over zijn gewenste hbo-opleidingen/beroepscontext.	Student kan vragen voor zichzelf formuleren over zijn gewenste hbo-opleidingen/beroepen.	Student kan actiepunten voor zichzelf formuleren in relatie tot vragen die hij heeft over opleidingen/beroepen.	Student kan actiepunten voor zichzelf formuleren in relatie tot vragen die hij heeft over zijn toekomstig werkveld.
	Leerling kan samen met de SLB'er acties bedenken om antwoorden te verkrijgen en voert die acties ook uit.	Student kan samen met de SLB'er acties bedenken om antwoorden te verkrijgen en voert die acties ook uit.	Student kan die acties uitvoeren en daarop samen met de SLB'er reflecteren. Dit leidt tot nieuwe acties.	Student kan die acties uitvoeren en daarop zelf reflecteren. Dit leidt tot nieuwe acties.

Bijlage 2: Voorbeelden van LOB-activiteiten mbo-hbo

Het is een gezamenlijke opdracht voor het hbo en mbo om studenten goed voor te bereiden op doorstromen naar het hbo en hun studiesucces te vergroten. Binnen het LOB-programma vinden daarvoor diverse studiekeuzeactiviteiten plaats. Deze activiteiten worden in samenhang en in samenwerking tussen mbo en hbo aangeboden. Elke partij speelt daarbij zijn eigen rol, met een eigen verantwoordelijkheid. Hieronder worden een aantal voorbeelden gegeven van regionale LOB-activiteiten, binnen het mbo, het hbo en in gezamenlijkheid. De activiteit is voorzien van een leerdoel en toelichting en geeft aan binnen welke fase(n) (zoals toegelicht in paragraaf 3 van hoofdstuk 3) deze het beste kan worden ingezet.

Voorbeelden van LOB-activiteiten in het mbo

LOB-activiteiten in het mbo			
Activiteit	Leerdoel	Toelichting	Fase
Oud-mbo-student vertelt over studeren in het hbo, hbo-opleiding/-sector en beroepscontext	De mbo-student realiseert zich dat doorstroom naar het hbo een optie is. Hij weet globaal wat de verschillen zijn tussen mbo en hbo, maakt kennis met een hbo-opleiding/-sector en de beroepscontext. Hij kan een voorlopige voorkeur en vervolgstap bepalen.	Een oud-mbo-student die in het hbo studeert, vertelt over zijn keuze voor en geeft informatie over een hbo-opleiding/-sector en beroepscontext.	Bewustwording
LOB-methode voor het mbo	De student ontwikkelt zijn loopbaancompetenties op gestructureerde wijze via de LOB-methode.	Zie voor opdrachtseries en aanbieders van LOB-methoden: www.expertisepuntlob.nl De student bespreekt zijn bevindingen met de SLB'er en andere betrokkenen bij het LOB-proces (ouders, vrienden, vakdocenten, praktijkbegeleider, alumni).	Bewustwording t/m Binding
Lessenserie ter voorbereiding op Keuzedeel Voorbereiding hbo	De student maakt kennis met de beroepsmogelijkheden, aanpak en werkwijze van het hbo en verbindt die met zijn eigen kwaliteiten en motieven.	De lessenserie bevat verschillende activiteiten gericht op doorstromen naar het hbo.	Bewustwording t/m Binding

LOB-activiteiten in het mbo			
Activiteit	Leerdoel	Toelichting	Fase
Gastles/voorlichting over het hbo op mbo	De student realiseert zich dat doorstroom naar het hbo een optie en heeft een duidelijk idee wat studeren in het hbo inhoudt. Hij kan een vervolgstap bepalen.	Tijdens de gastles/voorlichting krijgt de student informatie over o.a. de volgende onderwerpen: de fasen van het studiekeuzep proces, opbouw hbo-opleiding, begeleiding tijdens de studie, aanmelding en toelating.	Bewustwording
Sector-/opleidings specifieke hbo-voorlichting	De student maakt kennis met een specifieke sector/opleiding(en) en kan een voorlopige voorkeur en vervolgstap bepalen.	De gastspreker/voorlichter geeft specifieke voorlichting over een sector of specifiek over één of meerdere opleidingen binnen een sector. De hbo-sectoren zijn: onderwijs, bètatechniek, kunst, gezondheidszorg, sociale studies, economie, agro en food.	Exploratie van de omgeving in de diepte
Sectorwerkstuk hbo	De student oriënteert zich tijdens zijn mbo-stage op hbo-beroepen en hbo-beroepscontext. De ervaringen betreft hij bij zijn keuzep proces.	De student voert tijdens zijn stage een onderzoek uit naar sector en beroepen en schrijft een sectorwerkstuk. Voor zijn werkstuk interviewt hij collega's en leidinggevenden over hun opleiding en het bedrijf.	Exploratie van de omgeving in de breedte
Hbo-markt op mbo (verwante opleidingen)	De student maakt kennis met verschillende hbo-instellingen en -opleidingen. Hij kan een voorlopige voorkeur en vervolgstappen bepalen.	De hbo-markt is voor de student een eerste kennismaking met de hbo-instellingen en hun opleidingen. Ze kunnen zich oriënteren op opleidingen in het hbo door het gesprek aan te gaan met de voorlichters of opleidingsbrochures mee te nemen.	Exploratie van de omgeving in de breedte

LOB-activiteiten in het mbo			
Activiteit	Leerdoel	Toelichting	Fase
Ontwikkelassessment hbo in het economisch domein	De student kan een inschatting maken van zijn kans op succes in het hbo en op welke gebieden ontwikkeling nodig is. Hij kan vervolgstappen bepalen.	De student neemt deel aan GIDS (Groningen Identify Development Scale), maakt een zelfstandige opdracht (hbo-vaardigheden) en heeft een ontwikkelgesprek met zijn SLB'er.	Bewustwording en exploratie van zichzelf
Interview collega tijdens stage	De student krijgt tijdens zijn stage inzicht in verschillen in taken die bij een mbo- en hbo-functie horen. De ervaringen neemt hij mee in zijn studiekeuzeproces.	De student maakt kennis met hbo-opleidingen en -functies tijdens zijn stage. Hij interviewt daartoe collega's over hun functie en opleidingsniveau.	Exploratie van de omgeving in de breedte
LOB-cv	De student heeft een goed beeld van zijn vaardigheden, studiekeuzeproces, verwachtingen, motivatie etc. Hiermee kan hij zich goed presenteren bij de studiekeuzecheck in het hbo.	De student vult het (gratis) LOB-cv in en krijgt een goed beeld van zichzelf en kan daarmee de vraag: 'Waarom ben ik de juiste persoon voor deze opleiding?' beantwoorden.	Keuzenabijheid en Binding

Voorbeelden van LOB-activiteiten in het hbo

LOB-activiteiten in het hbo			
Activiteit	Leerdoel	Toelichting	Fase
Studiebeurs Rotterdam	De student krijgt inzicht in studeren op het hbo, zijn eigen interesses en de diverse hbo-sectoren en -opleidingen. Hij kan een voorlopige voorkeur en vervolgstappen bepalen.	De Studiebeurs Rotterdam mbo-dag wordt georganiseerd door de Rotterdamse hbo-instellingen in samenwerking met regionale mbo-scholen. Mbo-studenten krijgen voorlichting over studeren in het hbo, oud-mbo-studenten vertellen over hun ervaringen in de doorstroom naar het hbo en er is een hbo-markt: www.studiebeursrotterdam.nl	Bewustwording

LOB-activiteiten in het hbo			
Activiteit	Leerdoel	Toelichting	Fase
Open dag/avond bezoek	De student maakt kennis met de hbo-instelling en opleiding(en). Hij kan een voorlopige voorkeur en vervolgstappen bepalen.	Tijdens een open dag/avond kan een student de sfeer proeven op de locatie, opleidingen vergelijken, voorlichtingsrondes en presentaties bezoeken. Studenten, docenten en studievoorlichters beantwoorden vragen.	Exploratie van de omgeving in de breedte
Proefstuderen	De student kan een weloverwogen keuze maken voor een specifieke opleiding en kan vervolgstappen bepalen.	Als de student een open dag heeft bezocht en zich verdiept heeft in opleidingsinformatie (online), maar nog twijfelt over zijn keuze voor een vervolgstudie, dan kan hij proefstuderen. Hij volgt dan colleges (lessen), gaat in groepjes werken of meedoen aan een practicum. Zo krijgt hij verdiepend inzicht in de opleiding, het studeren bij de opleiding en het beroep waarvoor wordt opgeleid.	Keuzenabijheid
Kennismakingsbijeenkomst hbo voor ouders/partners	Ouder/partner maakt kennis met het hbo en krijgt handvatten aangereikt om zijn kind/partner te begeleiden bij het studiekeuzeprocess.	Uit onderzoek blijkt dat ouders een belangrijke rol hebben in het studiekeuzeprocess van hun kind. Tijdens de kennismakingsbijeenkomst krijgt de ouder/partner informatie over studeren in het hbo en handvatten om kind/partner te ondersteunen bij dit proces.	Bewustwording t/m Binding
Vorbereidingsmodule hbo	De student maakt alvast kennis met (een of meer vakken van) de hbo-opleiding, ontwikkelt hbo-vaardigheden en/of volgt ondersteunend onderwijs.	De student krijgt, voor hij start met een hbo-opleiding, inzicht in wat studeren in het hbo inhoudt en leert vaardigheden te ontwikkelen die kunnen helpen succesvol te zijn in het hbo. Ook leert hij medestudenten en toekomstige docenten kennen van de opleiding.	Binding

Voorbeelden van overige LOB-activiteiten in het mbo en hbo

Overige LOB-activiteiten mbo en hbo			
Activiteit	Leerdoel	Toelichting	Fase
Informatie- en docentuitwisseling tussen verwante opleidingen mbo-hbo	Het verbeteren van de aansluiting door informatie- en docentuitwisseling tussen verwante mbo-hbo opleidingen.	Uitwisseling van kennis tussen verwante mbo-hbo opleidingen van bijv. opleidingsinformatie, vergelijking curricula etc. Door lesbezoeken, ontwikkelen van gezamenlijke en/of specifieke activiteiten met als doel de aansluiting te verbeteren.	n.v.t.
Decanen- /studievoorlichters-panel mbo-hbo	Door uitwisseling en samenwerking op LOB-thema's de aansluiting mbo-hbo verbeteren. Opbouwen en in stand houden regionaal netwerk van collega's mbo en hbo die betrokken zijn bij de thema's.	Structurele uitwisseling van informatie over thema's als: LOB, studiekeuzeprocess, studiekeuzecheck, doorstroomgegevens, studiekeuze(begeleiding), studiekeuzeactiviteiten, hbo-vaardigheden, voorzieningen (zorg)studenten; ouderparticipatie en verwijzing mbo-hbo.	n.v.t.
SLB-bijeenkomst	Met de hbo-informatie die aangereikt wordt door gastdocenten uit het hbo, kunnen SLB'ers hun LOB-programma eventueel aanscherpen.	Gastdocenten uit het hbo verzorgen, n.a.v. oriënterende gesprekken met SLB'ers, een bijeenkomst voor SLB'ers in het mbo. Daarbij kan gedacht worden aan thema's als: studiekeuzeprocess, studiekeuzecheck, doorstroomgegevens, studiekeuze(begeleiding), studiekeuzeactiviteiten, hbo-vaardigheden, voorzieningen (zorg)studenten; ouderparticipatie en verwijzing mbo-hbo.	n.v.t.